

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**Střední odborná škola a Střední odborné učiliště,
Hradec Králové, Vocelova 1338, příspěvková organizace**

Registrační číslo projektu:

CZ.1.07/1.5.00/34.0245

Číslo DUM:

VY_32_INOVACE_08_A_09

Tematická oblast:

Elektrické přístroje

Téma:

Elektromagnety

Autor:

Ing. Jaromír Folvarčný

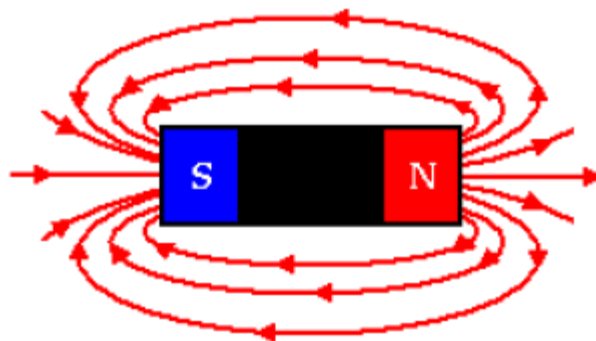
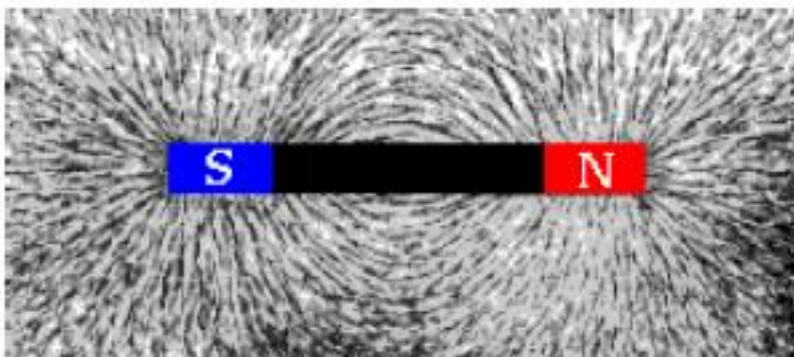
Datum vytvoření:

září 2012

ELEKTROMAGNETY

➤ Magnety a jejich vlastnosti

- Prostor, v němž působí magnetické síly se nazývá magnetické pole. Průběh magnetického pole se znázorňuje magnetickými siločarami. Dohodou bylo stanoveno, že magnetické siločáry vystupují vždy ze severního pólu a vstupují do jižního pólu magnetu.

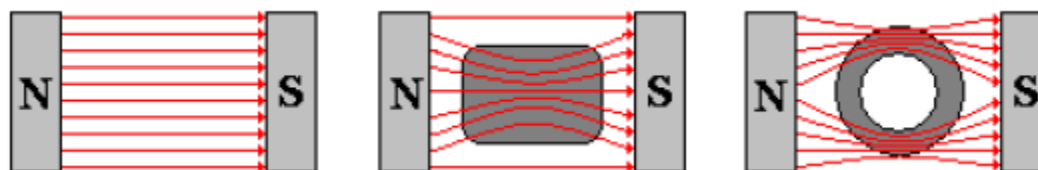

ELEKTROMAGNETY

➤ Magnetické vlastnosti látek

- Látky, které magnetické pole mírně zeslabují se nazývají diamagnetické (měď, zlato, voda).
- Látky, které magnetické pole mírně zesilují se nazývají paramagnetické (hliník, kyslík).
- Látky, které magnetické pole silně zesilují se nazývají feromagnetické (železo, kobalt, nikl).

ELEKTROMAGNETY

➤ Magnetické vlastnosti látek

- Magnetické vlastnosti látek se posuzují podle relativní permeability

$$\mu_r = \frac{\mu}{\mu_0}$$

Relativní permeabilita **feromagnetických látek** je velká, řádově 10^2 až 10^5 . **Ocel má $\mu_r = 8\ 000$.**

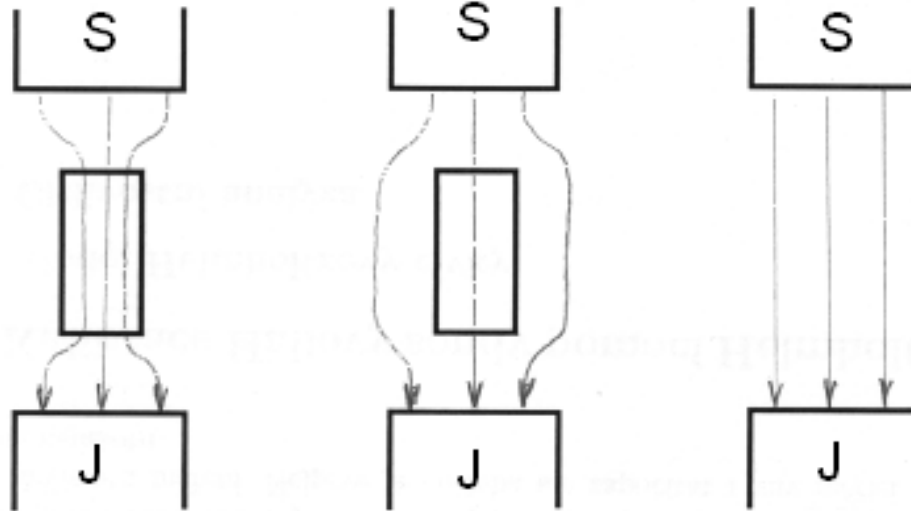
Látky diamagnetické mají relativní permeabilitu nepatrně menší než 1. **Měď má $\mu_r = 0,999\ 99$.**

Paramagnetické látky mají relativní permeabilitu nepatrně vyšší než 1. **Hliník má $\mu_r = 1,000\ 022$.**

ELEKTROMAGNETY

➤ Magnetické vlastnosti látek

Vložíme materiál
feromagnetický
(např. železo)
 $\mu_r \gg 1$

Vložíme materiál
diamagnetický
(např. měď)
 $\mu_r < 1$

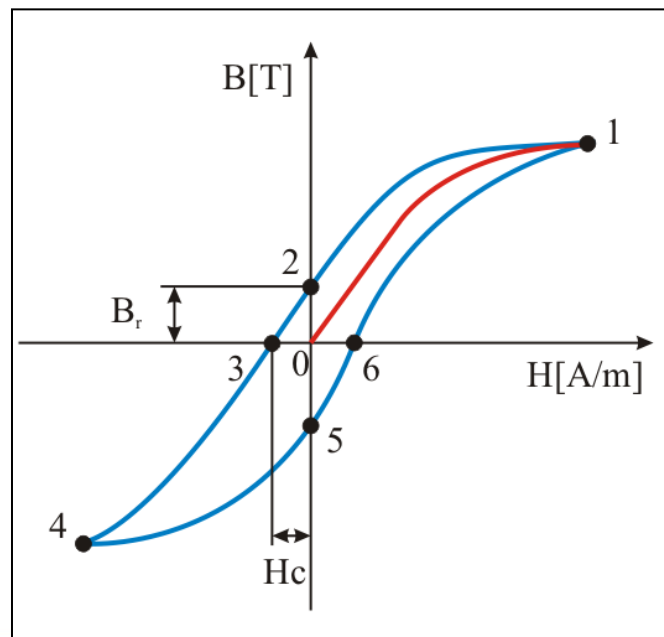
Prostředí je
vzduch
 $\mu_r = 1$

ELEKTROMAGNETY

➤ Magnetické materiály

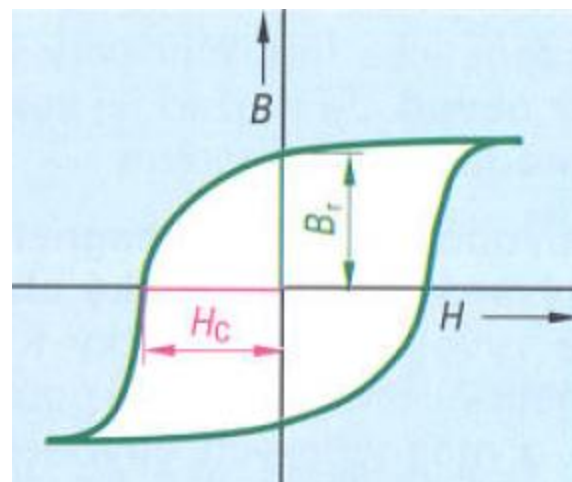
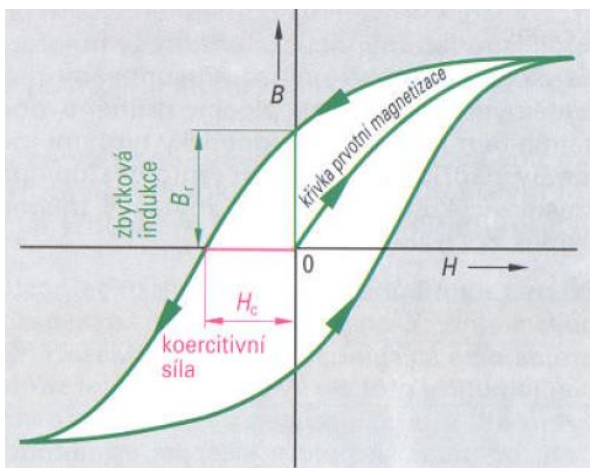
- **Magneticky měkké materiály** mají úzkou hysterezní smyčku (malou koerцитivitu a velkou relativní permeabilitu). Tyto vlastnosti má měkká ocel, křemíková ocel, šedá litina, permalloy, měkký ferit. Tyto materiály se používají pro výrobu relé, transformátorů, elektromagnetů.

ELEKTROMAGNETY

➤ Magnetické materiály

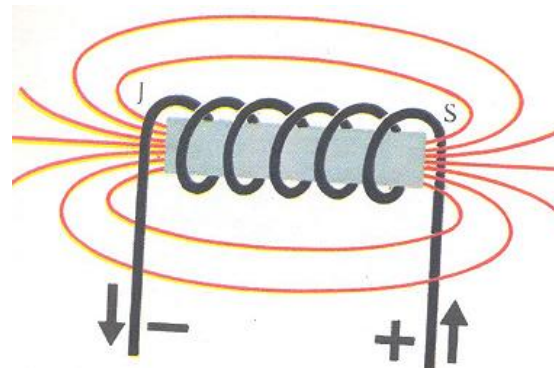
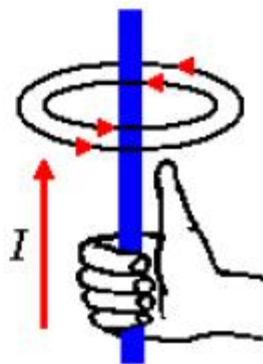
- **Magneticky tvrdé materiály** mají širokou hysterezní smyčku (velkou koercivitu a malou relativní permeabilitu). Tyto vlastnosti mají slitiny typu AlNi nebo AlNiCo nebo tvrdé ferity.

ELEKTROMAGNETY

➤ Magnetické pole vytvářené elektrickým proudem

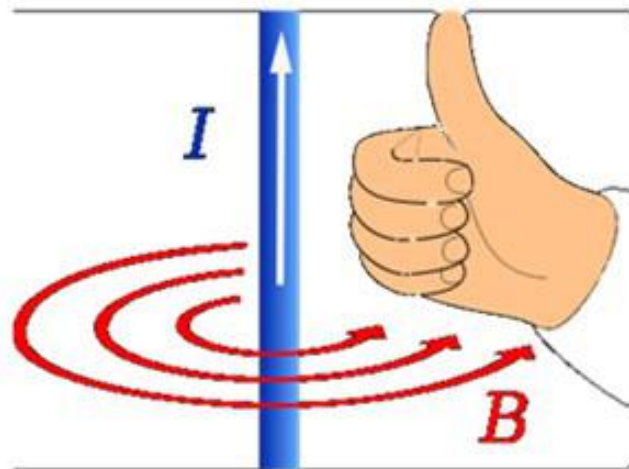
- Elektrický proud vytváří ve svém okolí magnetické pole, přičemž směr magnetických siločar závisí na směru elektrického proudu ve vodiči.

ELEKTROMAGNETY

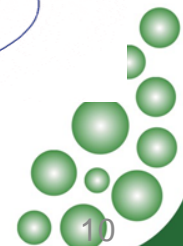
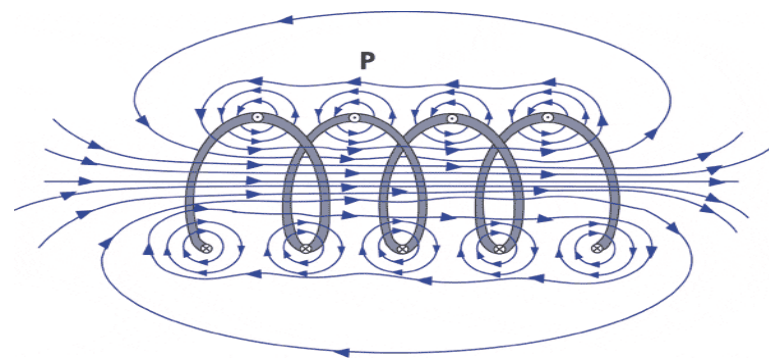
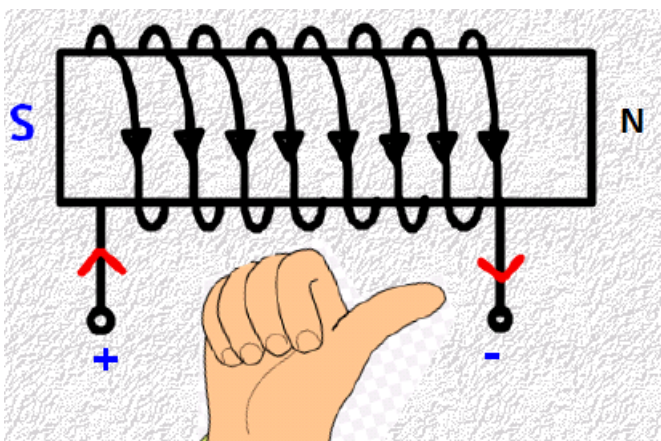
- **Směr magnetických siločar**
- Ampérovo pravidlo pravé ruky: Uchopíme-li vodič do pravé ruky tak, že natažený palec ukazuje směr proudu, pak ohnuté prsty ukazují směr magnetických siločar.

ELEKTROMAGNETY

➤ Určení severního pólu cívky

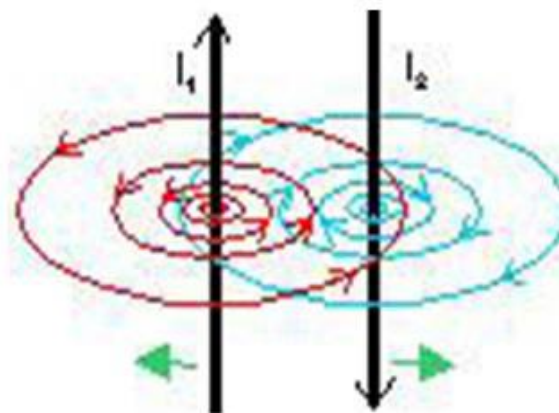
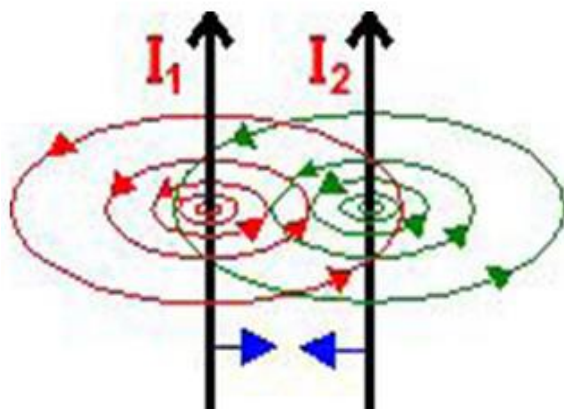
- Ampérovo pravidlo pravé ruky: Uchopíme-li cívku do pravé ruky, tak aby prsty ukazovaly směr proudu v závitech cívky, pak palec směřuje k severnímu pólu.

ELEKTROMAGNETY

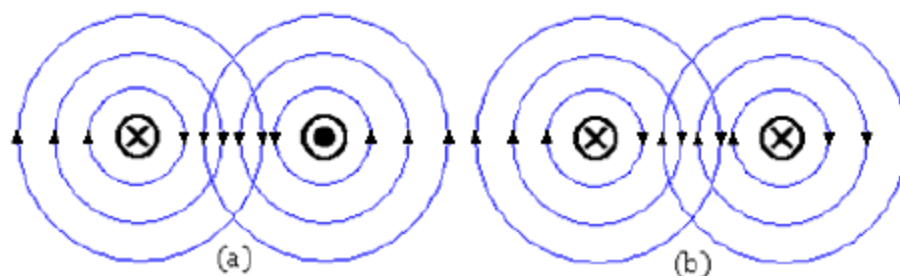
- **Magnetické pole vychyluje vodič , jímž prochází proud**
- Vzájemné působení vodičů určíme pomocí kombinace Ampérova pravidla pravé ruky pro vodič a Flemingova pravidla levé ruky.

ELEKTROMAGNETY

- **Vznik přitažlivých nebo odpudivých sil mezi vodiči**
- **Dva vodiče , jimiž prochází proud stejným směrem se přitahují.**
- **Dva vodiče, jimiž prochází proud opačným směrem se odpuzují.**

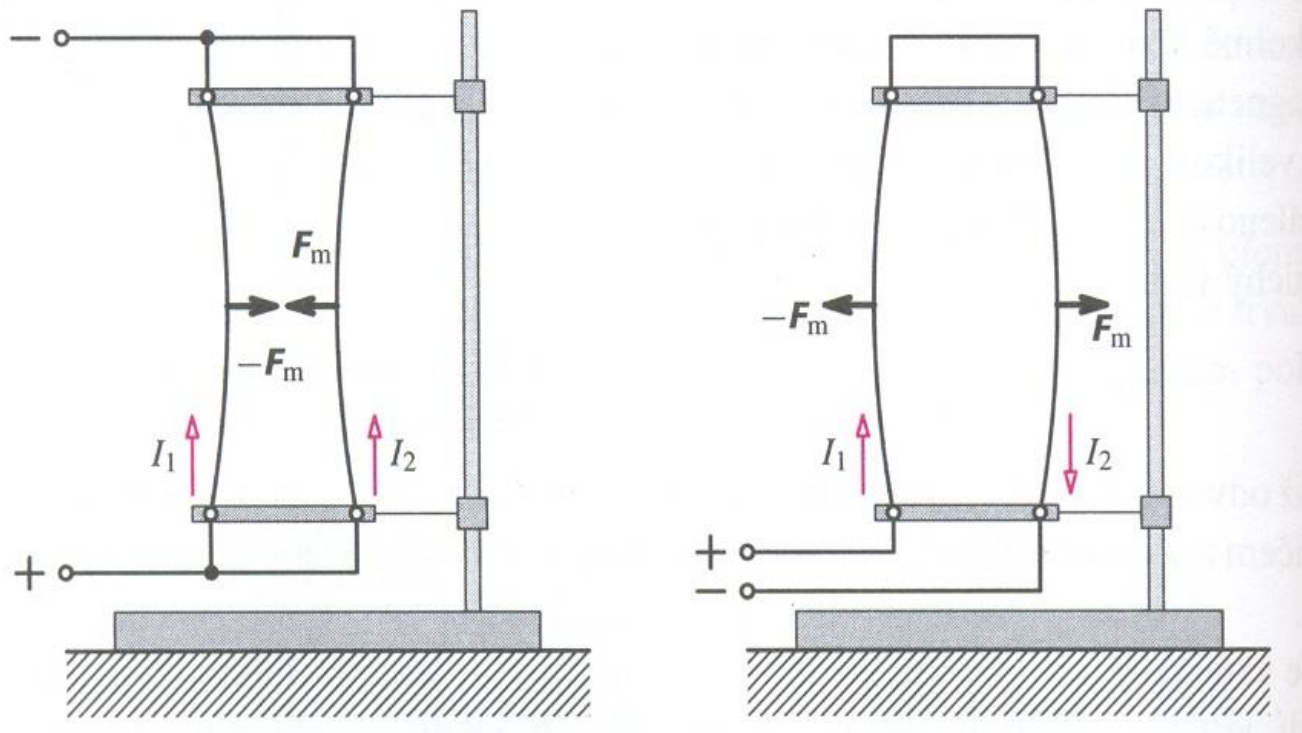
Značky v obrázcích:

- ⊙ elektrický proud směřuje před nákresnu, „teče směrem k nám“;
- ⊗ elektrický proud směřuje za nákresnu, „teče směrem od nás“.

ELEKTROMAGNETY

- Magnetické pole vychyluje vodič , jímž prochází proud

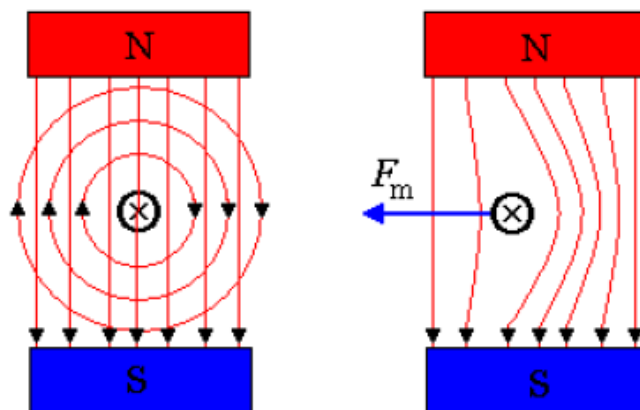

ELEKTROMAGNETY

➤ Průběh siločar vodiče a magnetu

- Magnetické pole působí na vodič, jímž prochází proud tak, že jej vychyluje. Směr výchylky přitom závisí na směru proudu. K určení tohoto směru se používá pravidla levé ruky.

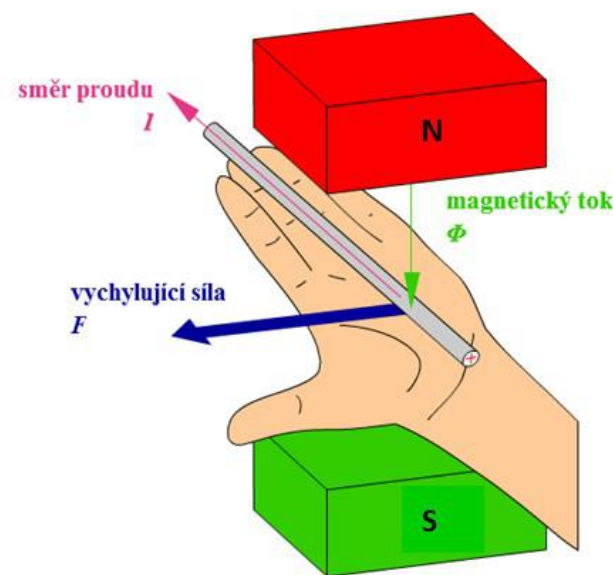
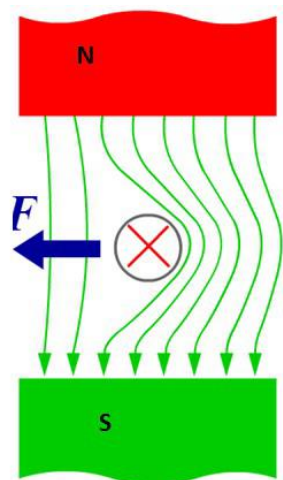

ELEKTROMAGNETY

➤ Flemingovo pravidlo levé ruky

- Natočíme – li otevřenou levou ruku tak, aby siločáry vstupovaly do dlaně a prsty ukazovaly směr proudu procházejícího vodičem, pak palec ukazuje směr pohybu vodiče.

ELEKTROMAGNETY

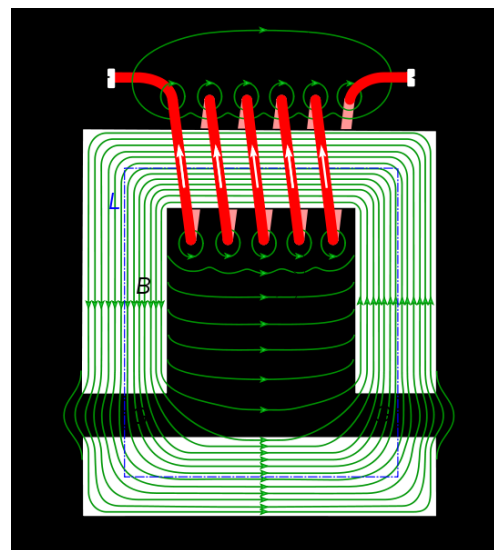

➤ Elektromagnety

- elektromagnet je cívka s jádrem z magneticky měkké oceli, která využívá silových účinků magnetického pole
- princip spočívá v přeměně energie elektromagnetického pole na energii mechanickou

Hlavní části:

- * pevné jádro
- * pohyblivá kotva
- * cívka

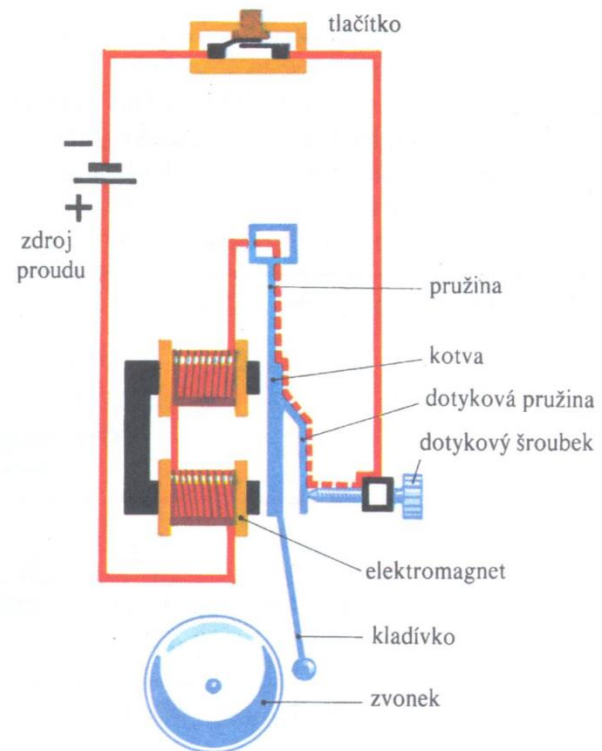
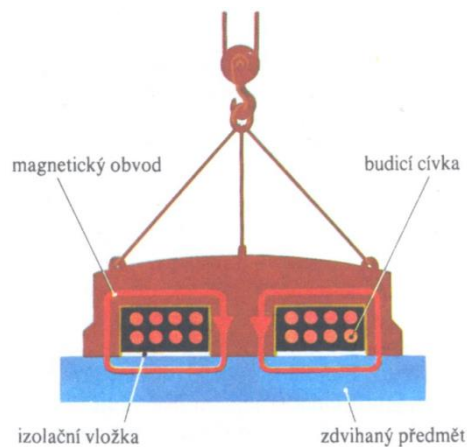
ELEKTROMAGNETY

➤ Rozdělení elektromagnetů

A) Podle funkce:

1. Ovládací elektromagnety

2. Zdvíhací elektromagnety

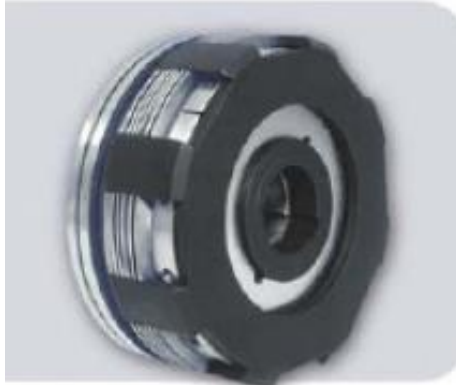
ELEKTROMAGNETY

➤ Rozdělení elektromagnetů

- Podle funkce:

3. Elektromagneticky řízené spojky a brzdy – přenášejí točivý moment a jsou charakteristické rychlým náběhem točivého momentu při zapnutí a malým zbytkovým momentem při vypnutí.

Lamelová spojka

Zubová spojka

ELEKTROMAGNETY

➤ Rozdělení elektromagnetů

- Podle funkce:

4. Přídržné elektromagnety – slouží k pevnému upínání feromagnetických materiálů. Vyznačují se minimálními zdvihy a velkou přitažlivou silou. Mohou být doplněny trvalým magnetem, pak pracují inverzně. Při přivedení na cívku je přitažlivá síla nulová. Výhodou je nižší spotřeba a bezpečnost při výpadku.

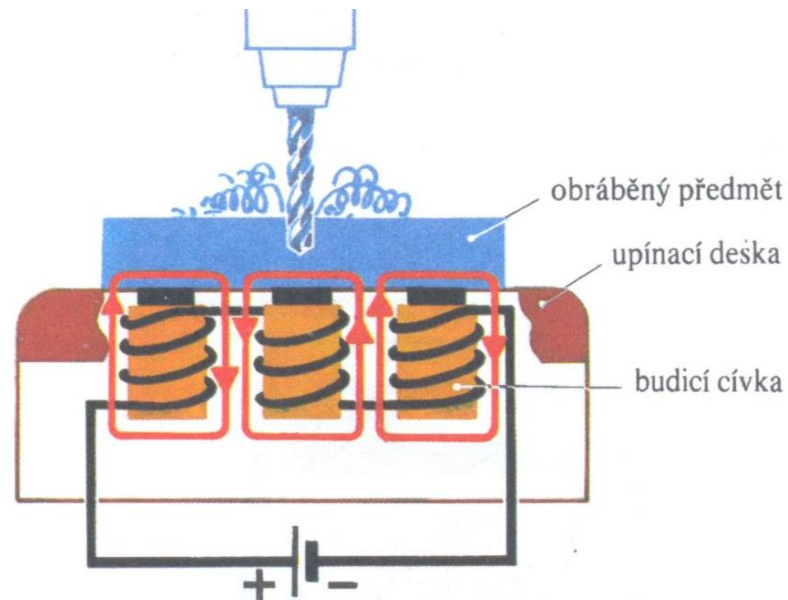

ELEKTROMAGNETY

➤ Rozdělení elektromagnetů

- Podle funkce:

4. Přídržné elektromagnety – magnetické upínání ocelových předmětů při obrábění

ELEKTROMAGNETY

➤ Rozdělení elektromagnetů

B) Podle napětí:

1. Stejnoseměrné elektromagnety – kotva nemusí dosedat do koncové polohy (velikost proudu je konstantní), velká hustota spínání, nejsou vibrace (zejména při nedostatečném dosednutí), pomalejší přítah a odpad, menší přitažlivá síla.

2. Střídavé elektromagnety – rychlejší přítah, kotva musí dosedat (velikost proudu je dána vzduchovou mezerou), vyšší přitahovací proud než přídržný $\Rightarrow$ oteplení při častém spínání, možnost vibrací, zvýšená hlučnost .

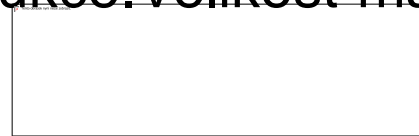

ELEKTROMAGNETY

➤ Magnetická indukce

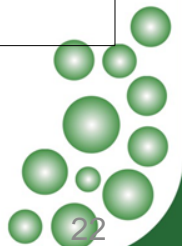
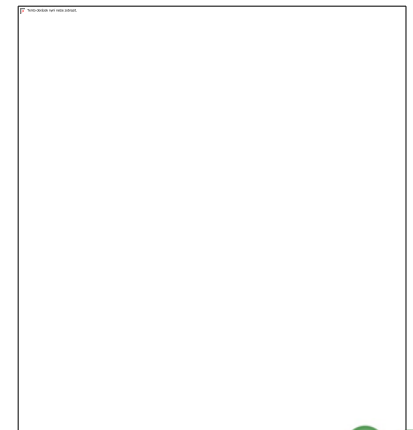
➤ Magnetické pole charakterizuje vektorová veličina B : magnetická indukce. Velikost magnetické indukce je určena vztahem:

➤ Jednotkou magnetické indukce je tesla. (T)

➤ Intenzita magnetického pole v okolí vodiče

$$H = \frac{I}{2\pi r} \quad [A/m]$$

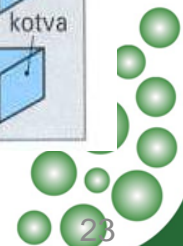
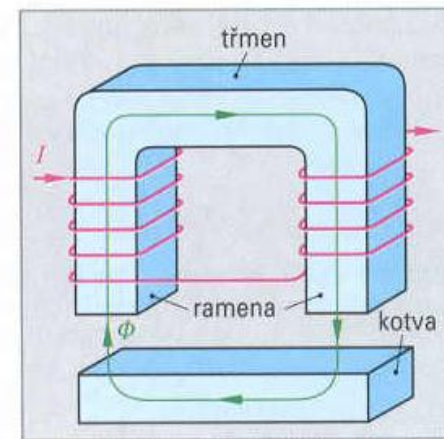
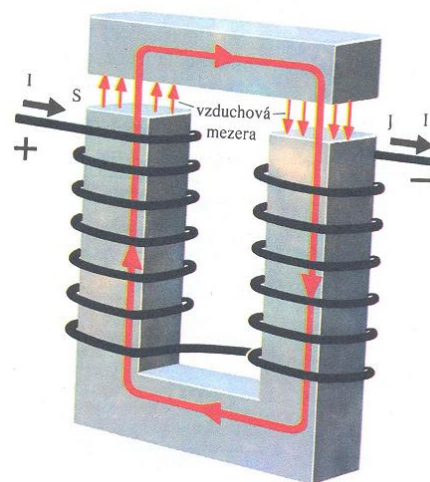
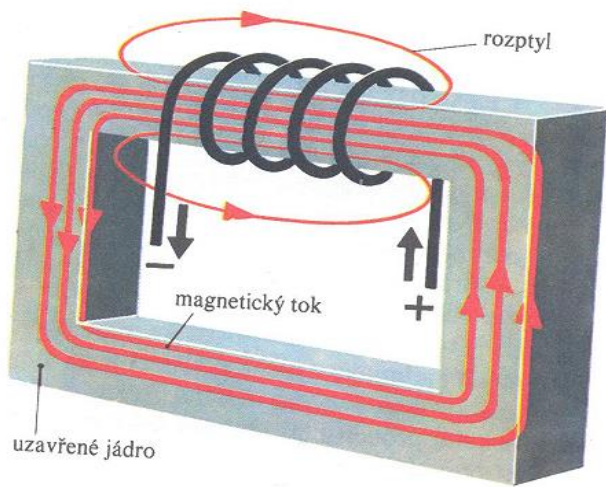

ELEKTROMAGNETY

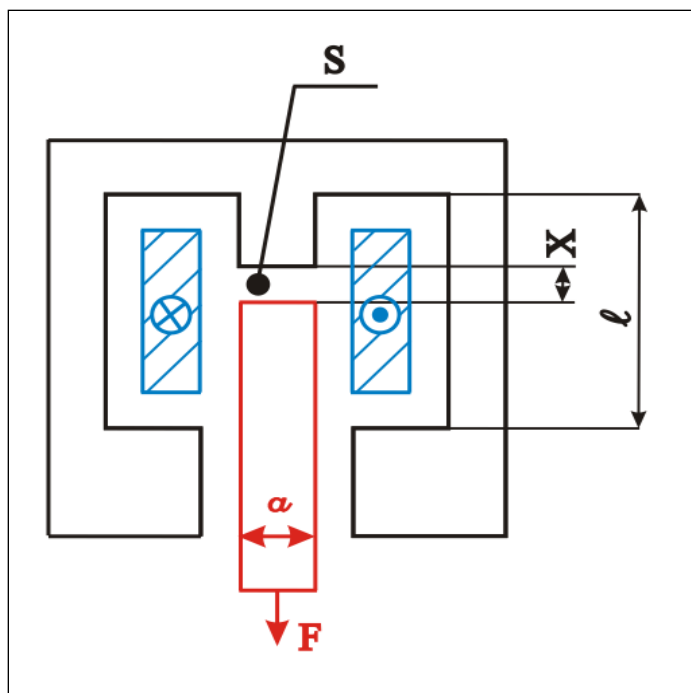
➤ Uzavřený a otevřený magnetický obvod

- V otevřeném magnetickém obvodu se magnetický tok zeslabí podle velikosti vzduchové mezery, ale nezanikne, protože i vzduch je magneticky vodivý, a bude protékat mezerou od severního pólu k jižnímu.

ELEKTROMAGNETY

➤ Přitažlivá síla stejnosměrného magnetu

x.....zdvih el.magnetu

S.....dosedací plocha

d.....průměr kotvy

O_{δ} .....objem vzduchové mezeře

$$O_{\delta} = S \cdot x$$

1) Energie ve vzduchové mezeře

$$W_{m_{\delta}} = \frac{1}{2} \cdot H_{\delta} \cdot B_{\delta} \cdot O_{\delta}$$

ELEKTROMAGNETY

➤ Přitažlivá síla stejnosměrného magnetu

➤ 2)
$$H_{\delta} = \frac{B_{\delta}}{\mu_0 \cdot 1} \Rightarrow$$

➤ 3)
$$W_{m_{\delta}} = \frac{1}{2} \frac{B_{\delta}^2 \cdot S \cdot x}{\mu_0}$$

- Pohybem kotvy se koná práce, která se za předpokladu, že při zdvihu o dx zůstává $f_i = \text{konstantní}$, rovná úbytku energie magnetického pole:

$$F \cdot dx = dW_{m_{\delta}} = \frac{B_{\delta}^2 \cdot S}{2\mu_0} \cdot dx$$

$$F = \frac{B_{\delta}^2 \cdot S}{2\mu_0} \quad \left[N; T, m^2, \frac{H}{m} \right]$$

ELEKTROMAGNETY

➤ OPAKOVÁNÍ:

1) Co jsou diamagnetické, paramagnetické a feromagnetické látky?

.....

2) Charakterizujte magneticky měkké a magneticky tvrdé materiály.

.....

3) Vysvětlete vznik přitažlivých a odpuzivých sil mezi vodiči, kterými prochází elektrický proud.

.....

ELEKTROMAGNETY

➤ OPAKOVÁNÍ:

4) **Vodič, kterým prochází elektrický proud, je umístěn v magnetickém poli permanentního magnetu. Určete průběh magnetických siločar.**

.....

5) **Co je elektromagnet?**

.....

6) **Proveďte rozdělení elektromagnetů a uveďte příklady jejich použití.**

.....

7) **Vyjádřete přitažlivou sílu stejnosměrného magnetu.**

.....

Použité zdroje

- TKOTZ, Klaus a kol. *PŘÍRUČKA PRO ELEKTROTECHNIKA*. Praha: Europa-Sobotáles cz, s.r.o., 2006, ISBN 80-86706-13-3.
- OPAVA, Zdeněk: *ELEKTŘINA KOLEM NÁS*. Praha: Albatros 1985.
- Lepil, O., Šedivý, P.: *ELEKTŘINA A MAGNETISMUS*. Praha: Prometheus, s.r.o., 2006, ISBN 80-7196-202-3.
- <http://www.cez.cz/cs/vyzkum-a-vzdelavani/pro-studenty/materialy-ke-studiu/tiskoviny.html>

